

LYKE-verkoston toimintaohje yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi

Hyväksytty syyskokouksessa 2020

Sisällys

Sisällys.....	1
1. Johdanto.....	1
2. Kyselyn tulokset.....	2
3. Verkoston tavoitteet ja kehittämistoimenpiteet	3
4. Luonto- ja ympäristökoulujen vahvuudet ja hyvät käytännöt yhdenvertaisuustyössä.....	4
Yhdenvertaisuuden tarkistuslista LYKE-toimipisteille.....	4
Yhdenvertaisuusprosessin malli LYKE toimipisteille	5

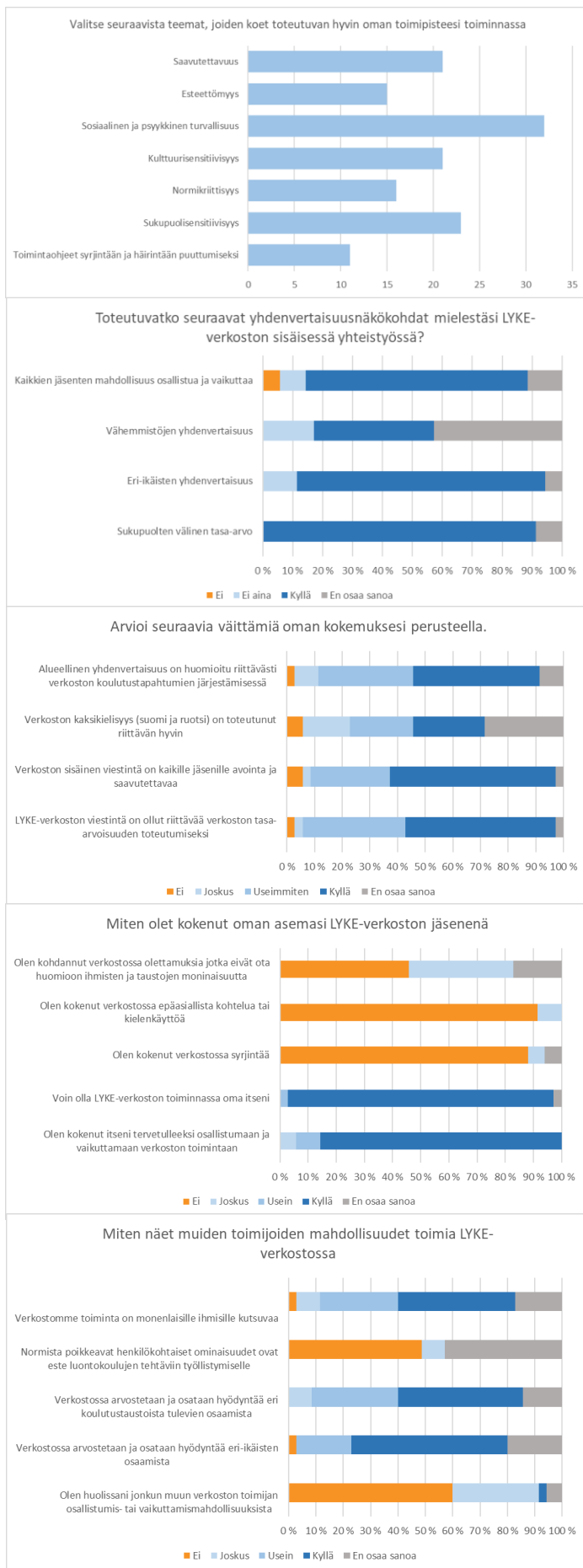
1. Johdanto

Tähän toimintaohjeeseen on koottu tiivistelmä ja käytännön ohjeita laajemmasta ja kattavammasta **LYKE-verkoston yhdenvertaisuussuunnitelmasta ja sen taustaselvityksestä** (Meri Elonheimo 2020), joka löytyy kokonaisuudessaan [LYKE:n verkkosivuilta](#). Yhdenvertaisuuden monia aihealueita on käsitelty sekä suunnitelmassa että toimintaohjeessa verkoston toiminnan kokonaisuuden sekä toimipisteiden arkityön näkökulmista. Osa-alueita ovat:

- **saavutettavuus**, jolla yleensä viitataan aineettoman ympäristön asioihin, kuten tietoon, verkkosivuihin ja palveluihin
- **esteettömyys**, jolla viitataan yleensä fyysisen ympäristön saavutettavuuteen
- **sosiaalinen- ja psyykinen turvallisuus**, jota toteutettaessa jokainen tulee hyväksytyksi omana itsenään eikä jää ulkopuoliseksi tai näkymättömäksi
- **kulttuurisensitiivisyys**, joka käsittää kulttuurisen, uskonnollisen ja vakaumuksellisen moninaisuuden tunnistamisen ja kunnioittamisen
- **normikriittisyys**, jolla viitataan erilaisuuden huomioimiseen
- **sukupuolisensitiivisyys**, joka merkitsee sukupuoliodotusten, sukupuolen moninaisuuden ja moniulotteisuuden tunnistamista sekä asenteiden, puheiden ja toimintatapojen refleksivistä tarkastelua

Aihetta käsiteltiin yhteisesti luontokouluverkoston tapaamisessa työpajassa, jossa pohdittiin ja sa-noitettiin näkyväksi eri osa-alueisiin liittyviä teemoja. Lisäksi selvitettiin eri toimijoiden hyviä käytän-töjä ja kehiteltiin uusia. LYKE-verkostolaisille tehtiin yhdenvertaisuuden nykytilaa selvittänyt kysely. Laaja LYKE:n yhdenvertaisuussuunnitelma ja taustaselvitys sisältää analyysin kyselystä ja työpajo-jen tuloksista, Yhdenvertaisuuden tarkistuslistan LYKE-toimipisteille, Yhdenvertaisuusprosessin mallin LYKE-toimipisteille sekä lukuisia linkkejä kattavasti eri aihealueilta kuvauksineen.

2. Kyselyn tulokset

Tässä avataan lyhyesti verkostolle osoitetun kyselyn tuloksia. Kuvaajista kerrotaan tarkemmin laajassa yhdenvertaisuussuunnitelmassa.

Yleisesti ottaen tilanne yhdenvertaisuuden kannalta verkostossa on hyvä. Yhdenvertaisuusteemojen esiin nostaminen ja pohtiminen kyselyn kautta koettiin kuitenkin tärkeäksi ja hyödylliseksi. Yhtenä kyselyn tavoitteena olikin lisätä tietoisuutta siten, että yhdenvertaisuuden näkökulmia osattaisiin useammin ottaa esiin arjen työssä ja palveluiden kehittämisessä. Keskustelua yhdenvertaisuusteemoista toivottiin jatkettavan tulevissa verkostotapaamisissa tai etäyhteydellä käytävissä LYKE-porinoissa.

Kysely paljasti joitain kehittämiskohteita. Kyselyn perusteella asenteiden ja tiedon tasolla toimijoiden moninaisuus tulisi tiedostaa paremmin ja arvostaa sitä. Avoimen ja moninaisuutta arvostavan ilmapiirin sekä palautteen antamismahdollisuuksien koettiin auttavan ikäväksi koettujen tilanteiden käsittelyssä. Hajonta vastauksissa osoittanee, että kyselyyn vastaaminen koettiin turvalliseksi ja omat negatiivisemmatkin kokemukset uskallettiin tuoda esiin.

Yleisesti tarkasteltuna moninaisuutta ja vähemmistöjen kokemuksia koskevat kysymykset vaikuttivat vastaajille vaikeilta, sillä niihin oli annettu eniten ”en osaa sanoa” vastauksia. Tämän voi tulkita niin, ettei verkostossa ole kovin vahvaa tietoisuutta toimijoiden moninaisuudesta, eikä myöskään selkeää käsitystä, millaisena toiminta erilaisten ihmisten yhdenvertaisuuden näkökulmasta näyttäytyy.

Avoimissa vastauksissa nostettiin esiin normikriittisyyteen, rasismiin ennaltaehkäisyyn sekä saavutettavuuden teemaan liittyvä lisäkoulutuksen tarve. Kulttuurisensitiivisyyteen toivottiin lisää tukea verkostolta.

Toimipisteiden toiminnan avuksi vastaajat kaipasivat verkostolta toimintaohjeita eri tilanteisiin puuttumiseen ryhmien kanssa toimittaessa.

3. Verkoston tavoitteet ja kehittämistoimenpiteet

LYKKY:n strategian ja LYKE-verkoston nykytilan perusteella yhdenvertaisuuden edistämiseksi keskeiseksi nousevat seuraavat koko verkostoa koskevat tavoitteet. Tavoitteiden yhteydessä on esitetty kehittämistoimenpiteitä tai edellytyksiä niiden saavuttamiseksi.

Tavoite 1: LYKE-verkosto edistää kaikkien saavutettavissa olevaa ympäristökasvatusta

- Tärkeintä olisi toimipisteiden määrän, palveluiden kattavuuden ja resurssien lisääminen niin, että luonto- ja ympäristökoulujen tarjoama ympäristökasvatus olisi kaikkien saavutettavissa joka puolella Suomea erilaisille lapsille ja nuorille.
- Keinoja tuoda palveluja osallistujien lähelle ovat kiertävä luontokoulutoiminta sekä yhdessä kehitettävä etäluonto- tai etäympäristökoulu.
- Ympäristökasvatuksen materiaalipankki MAPPA ja avoimesti saatavilla olevat eri toimijoiden tuottamat ympäristökasvatusmateriaalit mahdollistavat ja tukevat kaikenlaista ympäristökasvatusta.
- Toimipisteiden auditointiin lisätään kysymyksiä saavutettavuudesta
- Toimipisteissä tunnustetaan heikommassa asemassa olevien ja palveluista aiemmin syrjään jääneiden erityistarpeita ja lisätään yhteistyötä heidän kanssaan.

Tavoite 2: Luonto- ja ympäristökoulujen toiminnassa arvostetaan ihmisten moninaisuutta ja jokainen voi osallistua omana itsenään

- LYKE-verkoston toiminnassa turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri on vahvuus, joka tukee kestävän elämäntavan oppimista ja myönteistä suhdetta luontoon.
- Kaikille turvallista ilmapiiriä vahvistetaan eriarvoisuutta purkavilla ja erilaisia lähtökohtia tasoittavilla käytännöillä. Epäasialliseen käyttäytymiseen puututaan rakentavasti.
- LYKE-verkosto sitoutuu edistämään yhdenvertaisuutta ja puuttumaan kaikenlaiseen syrjintään osallistumalla Syrjinnän vastainen alue –kampanjaan. Sen toimipisteistä tulee ”syrjintävapaita alueita”.
- LYKE-verkoston viestintää kehitetään niin, että se vahvistaa kaikkien osallisuuden kokemusta. Moninaisuutta arvostavalla viestinnällä edistetään myös erilaisten työnhakijoiden mahdollisuutta päätyä luonto- ja ympäristökoulujen työtehtäviin.
- Toimipisteissä kerätään turvallista ilmapiiriä ja yhdenvertaisuuden kokemusta koskevaa palautetta.

Tavoite 3: LYKE-verkosto tekee toimipisteitä tukevaa yhdenvertaisuustyötä yhdessä

- Luonto- ja ympäristökoulujen hyvät käytännöt on koottu yhdessä, ja niitä päivitetään.
- Verkoston toimijoiden osaaminen yhdenvertaisuus- ja syrjintäkysymyksissä paranee LYKE-verkoston asiantuntijoiden kanssa yhteistyössä järjestämissä koulutuksissa. Koulutusteemoja ovat esimerkiksi liikuntarajoitteiset luontokoulussa, normikriittisyys, rasmin ennaltaehkäisy ja kulttuurisensitiivisyys sekä saavutettavuuden eri näkökulmat.
- Verkostossa kootaan tietoa toimipisteiden erityisosaamisesta yhdenvertaisuusasioissa, jotta kokemattomampien on mahdollista kysyä neuvoa konkareilta.
- Verkoston toimijat jakavat yhdenvertaisuuden edistämiseen liittyvää osaamistaan, kuten menetelmiä ohjata erityisryhmiä ja niitä, joilla on erityistarpeita, käytännön ratkaisuja osallistumisen esteiden ylittämiseen sekä palveluiden saavutettavuutta lisääviä toimintatapoja.

Tavoite 4: LYKE-verkosto vahvistaa jäsenistönsä tasa-arvoisia mahdollisuuksia osallistua verkoston toimintaan ja välittää avoimesti tietoa kaikille toimijoille.

- Koulutustapaamisia järjestetään edelleen vaihdellen eri puolella Suomea sekä uutena toimintamuotona epävirallisia verkkotapaamisia ”LYKE-porinoita”.
- Pyritään selvittämään, miten ne toimipisteet, jotka eivät osallistu tapaamisiin, kokevat osallisuutensa.
- Verkoston kaksikielisyyttä edistetään erityisesti ajankohtaisviestinnässä.
- MAPPA:n ruotsinkielinen sivusto julkistettiin elokuussa 2020. Edistetään sen tunnettuutta ja käyttöä.

4. Luonto- ja ympäristökoulujen vahvuudet ja hyvät käytännöt yhdenvertaisuustyössä

Arvokasvatus, osallistavat menetelmät ja sosiaalisen turvallisuuden luominen ovat luonto- ja ympäristökoulujen toiminnan vahvuuksia. Kestävän kehityksen kasvatuksessa oma identiteetti ja osallisuus aktiiviseksi kansalaiseksi kasvaminen ovat keskeisessä asemassa. Luonnon monimuotoisuuden arvostamisen rinnalla on luontevaa edistää ihmisten moninaisuuden arvostamista.

*”Keskeisintä syrjinnän ehkäisemisen kannalta on kasvatus erilaisuuden näkemiseen arvokkaana, sillä samanlaisuuden paine on lasten ja nuorten keskuudessa armoton. Yksi keskeinen kasvatuksen periaate syrjinnän ehkäisemisessä on kaikkien lasten ja nuorten totuttaminen toimimaan keskenään.” (Lapsiasia-
valtuutetun ja vähemmistövaltuutetun suositukset lasten ja nuorten kokeman syrjinnän ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi 15.3.2011)*

Luonto- tai ympäristökoulupäivä tarjoaa usein erilaisia mahdollisuuksia ja tiloja vuorovaikutukseen eritaustaisten lasten ja nuorten välillä. Toiminnallisen ja tutkivan oppimisen menetelmin sekä esimerkiksi draamaa hyödyntäen voidaan lisätä eri väestöryhmiin kuuluvien oppilaiden välisiä tasa-arvoisia ja yhteistyöhön perustuvia kontakteja. Menetelmävalinnoilla voi myös pyrkiä järjestämään turvallisia toimintaympäristöjä niille, joiden on niitä muuten vaikea löytää.

Seuraavaan tarkistuslistaan on lisätty hyviä käytäntöjä LYKE-verkoston toimijoiden yhteisessä työpajassa ja verkkoalustalla käydyistä keskusteluista.

Yhdenvertaisuuden tarkistuslista LYKE-toimipisteille

Toiminnan suunnitteluvaihe:

- Toimipiste tarjoaa palvelua kaikille alueen toimijoille, myös erityisryhmille. Palvelun saavutettavuutta on mietitty erilaisten ryhmien näkökulmasta.
(Esim. Kohderyhmät: erityisluokat, sairaalakoulut, maahanmuuttajien valmistavat ryhmät, kehitysvammaisten ryhmät, erikieliset koulut, normaalikoulut ja yksityiskoulut. Viestintä: Suoraan opettajille? Kuvien viestimät arvostukset?)
- Tietoa palvelusta on tarjolla riittävästi ja avoimesti, huomioiden heikommassa asemassa olevat ja ne, joilla on erityistarpeita.
- Osallistuvien ryhmien valinta on tasapuolista.
- Ohjelmien suunnittelussa on huomioitu erilaiset oppijat; monipuoliset menetelmät tarjoavat kaikille mahdollisuuden oppia ja osallistua.
(Huomioi: LYKE-verkon vertaistuki, kuvat tehtävänannon tukena, osallistumisrajoitteiset oppilaat apuopeina)
- Toimipisteen tilojen, oppimisympäristöjen ja kulkureittien esteettömyydestä on tehty kartoitus ja sitä kehitetään. Esteettömyyttä koskevat tiedot ovat helposti saatavilla toimipisteen kotisivulla.
(Huomioi: reitin suunnittelu vähemmän vaativaksi, apuvälineiden vuokraus, matalan kynnyksen retket koulun omaan lähiympäristöön)

Ohjelman suunnittelu ja tiedonvaihto ennen vierailua:

- Ryhmän erityistarpeista, kuten toimintarajoitteista, monikulttuurisuudesta ja kielitaidosta tai sosiaalisista haasteista on pyydetty ja saatu tietoa.
(Huomioi: Ryhmälle sopivat tehtävät, motoriset ja kielelliset taidot sekä ryhmän sosiaaliset haasteet. Yhdenvertaisuuden edistäminen sanoittamalla. Kulttuuritaustaan liittyvien asioiden kertomisen mahdollisuus sitä haluaville lapsille ja nuorille)

- Ohjelman suunnittelussa on huomioitu erityistarpeet, soveltuvat menetelmät ja materiaalit. Pyydetään tarvittaessa apua asiantuntijatahoilta.
(Huomioi: Riittävä ja ymmärrettävä viestintä, leikit ja tehtävät auki kirjoitettuna, toiveet huomioon, erikieliset opetusmateriaalit)
- Toiminnasta ryhmän vierailun aikana, esteettömyydestä ja tarvittavasta varustautumisesta on annettu osallistujille ja huoltajille riittävästi tietoa ymmärrettävässä muodossa.
(Huomioi: Avustajien määrä, varusteiden ja apuvälineiden tarve, ennakkoinfo suomen- tai ruotsin kielen lisäksi englannin kielellä)
- Heikossa asemassa olevien mahdollisuutta osallistua pyritään tukemaan.
(Esimerkiksi: maksuton luonto- tai ympäristökoulupäivä, maksuton julkinen liikenne, lämpimien vaatteiden, sadevaatteiden ja muiden varusteiden lainaamismahdollisuus)
- Ryhmästä vastaavalle on selvitetty ohjaajan ja ryhmän oman aikuisen vastuut vierailun aikana.
(Huomioi vastuunjako: luonto- tai ympäristökoulun opettaja vastaa ohjelmasta ja opettaja oppilaistaan)

Luonto- tai ympäristökoulupäivän aikana ja jälkeen:

- Kiinnitetään erityisesti huomiota turvallisen ilmapiirin luomiseen. Toiminnan periaatteet ja säännöt esitellään selkeästi.
(Esimerkiksi: Nollatoleranssi kiusaamiseen ja syrjintään, ”Syrjintävapaa alue”, ennaltaehkäiseviä ongelmia seuraamalla toimintaa. Huomioi: aikuisten erilaiset roolit ja tasa-arvo)
- Kaikilla on mahdollisuus osallistua. Kaikki pyritään huomioimaan ja niitä, joilla on erityistarpeita tai jotka ovat heikommassa asemassa tuetaan toiminnassa. Monipuoliset menetelmät antavat mahdollisuuden valita vaihtoehtoja.
(Kaikkien nähdäksesi tuleminen: tutustumistehtävät tai kiertävän esineen menetelmät)
- Ohjaaja toimii aktiivisesti arvokasvattajana moninaisuuden hyväksymiseksi, tarkastelee kriittisesti omaa toimintaansa ja asenteitaan sekä kehittää toimintaansa.
(Huomioi: Erilaisuus ei usein näy päällepäin. Esimerkiksi: Puheessa kotiväki mieluummin kuin perhe tai vanhemmat; Ei sukupuoliluokittelua, mieluummin ”lapset”, ”ihmiset”, ”5-luokkalaiset” tai nimilaput)
- Ohjaajalla on valmius puuttua kiusaamiseen tai muuhun epäasialliseen käyttäytymiseen.
 1. Pysäytä tilanne tai meneillään oleva häirintä vetoamalla toiminnan arvoihin/sääntöihin. Osoita tukeasi kohteelle toiminnan arvojen kautta. Älä tuomitse tekijää vaan teko.
 2. Keskustele tapahtuneesta eri osapuolten kanssa turvallisessa keskustelutilassa.
 3. Toimikaa yhdessä työyhteisössäsi. Kerro mitä tapahtui ja miten toimit. Pohtikaa yhdessä rakentavasti vaihtoehtoisia tilanteeseen puuttumisen tapoja.
- Osallistujilta kerätään palautetta: Onko luonto- tai ympäristökoulussa ollut hyvä olla vai onko jotain, mitä toiminnassa olisi hyvä huomioida?

Yhdenvertaisuusprosessin malli LYKE toimipisteille

